
HEIDEGGROVI ODGOVORI (1969)

135

Wisser: Gospod profesor Heidegger! V našem času je vedno več glasov - in ti glasovi so vedno bolj glasni - ki zahtevajo spremembo družbenih razmerij, vidijo v tem odločilno nalogo zdajšnjosti in edino uspešno izhodišče za prihodnost.

Kako gledate na takšno usmeritev tako imenovanega "duha časa", na primer glede univerzitetne reforme?

Heidegger: Odgovoril bom le na zadnje vprašanje; kajti tisto, po čemer ste vprašali pred tem, sega predaleč. In odgovor, ki Vam ga bom dal, je isti, kot sem ga dal pred štiridesetimi leti, leta 1929, v svojem nastopnem predavanju.

Citiral Vam bom stavek iz predavanja Kaj je metafizika? (Was ist Metaphysik?): "Znanstvena področja so si med seboj zelo oddaljena. Načini obravnave njihovih predmetov se razlikujejo v temelju. To razcepljeno mnogoterost disciplin danes družijo samo še tehnična organizacija univerz in fakultet, pomen pa ji daje le praktična namembnost strok. Ob tem je zakoreninjenost znanosti v njihovem bistvenem temelju odmrta."

Menim, da bi ta odgovor lahko zadoščal.

Wisser: Obstajajo zares različni motivi, ki vodijo do modernih poskusov, da bi na družbeni oziroma medčloveški ravni dosegli preusmeritev postavljenih ciljev in "prestrukturiranje" faktičnih danosti. Pri tem igra, kakor je videti, veliko vlogo filozofija, tako glede dobrega kot slabega.

136

Obstaja po Vaše kaka družbena naloga filozofije?

Heidegger: Ne! - V tem smislu o družbeni nalogi ne moremo govoriti! Če hočemo na to vprašanje odgovoriti, se moramo najprej vprašati: "Kaj je družba?" In moramo pomisliti na to, da pomeni današnja družba le absolutizacijo moderne subjektivitete in da zaradi tega filozofija, ki je presegla stališče subjektivitete, tu nikakor ne more postati sogovornica.

Drugo vprašanje pa je, koliko sploh lahko govorimo o spreminjanju družbe. Vprašanje o zahtevi po spremembi sveta nas pripelje nazaj do pogosto citiranega Marxovega stavka iz Tez o Feuerbachu.

Rad bi Vam ga natančno citiral, prebral: "Filozofi so svet le ralično interpretirali, gre pa za to, da ga spremenimo."

Pri citiranju tega stavka in pri sledenju temu stavku spregledujejo, da sprememba sveta predpostavlja spremembo predstave o svetu in da pridemo do predstave o svetu samo tako, da svet izčrpno interpretiramo.

To pomeni: Marx izhaja, ko zahteva "spremembo", iz čisto določene interpretacije sveta in zato se njegov stavek izkaže za stavek brez utemeljitve. Vzbuja vtis, kakor da na določen način oporeka filozofiji, vendar drugi del stavka predpostavlja ravno zahtevo po neki filozofiji, ne da bi bila ta izrečena.

Wisser: Kako bi danes Vaša filozofija glede na konkretno družbo z njenimi mnogovrstnimi nalogami in skrbmi, stiskami in upanji lahko postala učinkovita? Ali pa imajo prav tisti izmed Vaših kritikov, ki trdijo, da je Martin Heidegger tako zelo osredotočen za "bit", da so *conditio humana*, bit človeka v družbi in bit človeka kot osebe odrinjeni?

137

Heidegger: Ta kritika izhaja iz velikanskega nerazumevanja! Kajti vprašanje biti in razvitje tega vprašanja predpostavljata ravno interpretacijo tubiti, se prvi neko določitev bistva človeka. In temeljna misel mojega mišljenja je prav ta, da bit v odnosu do odprtosti biti potrebuje človeka in da je, obratno, človek človek le, kolikor stoji v odprtosti biti.

S tem postane vprašanje, koliko se ukvarjam le z bitjo, na človeka pa naj bi pozabil, odveč. Ni se mogoče vpraševati po biti, ne da bi se vprašali po bistvu človeka.

Wisser: Nietzsche je nekoč dejal: Filozof naj bo slaba vest svojega časa. Pustimo ob strani, kako naj bi to bilo po Nietzscheju.

Če pa motrimo Vaš poskus, da bi dosedanje zgodovino filozofije glede na bit razgrnili kot zgodovino propada in jo zato "destruirali", bo bržkone marsikdo prišel v skušnjava, da bi imel Martina Heideggra za slabo vest zahodne filozofije.

V čem vidite najbolj značilen znak, da ne rečem najbolj značilno znamenje, tega, čemur pravite "pozaba biti" in "bitna zapuščenost"?

Heidegger: Najpoprej moram Vaše vprašanje v nečem korigirati, ko namreč govorite o "zgodovini propada". To ni mišljeno negativno!

138

Ne govorim o zgodovini propada, marveč le o usodi biti, kolikor se ta v primerjavi z odprtostjo biti pri Grkih bolj in bolj odteguje - vse do razvitja biti kot gole predmetnosti za znanost in danes kot dostave za tehnično obvladovanje sveta. Torej: Nismo znotraj zgodovine propada, marveč odtegnitve biti.

Najznačilnejši znak pozabe biti - pozabo pa moramo tu zmerom razumeti iz grštva, iz lethe, se pravi iz samo-zakrivanja, iz samo-odtegovanja biti -, najbolj karakterističen znak usode, znotraj katere smo, je - kolikor imam sploh pregled na tem - dejstvo, da vprašanje biti, ki ga postavljam, še ni razumljeno.

Wisser: Dvoje ste vedno postavljali pod vprašaj, napravljali za vprašljivo: hegemonizem znanosti in takšno razumetje tehnike, ki v njej ne vidi nič drugega kot pripravno sredstvo, da bi čim hitreje prišli do zaželenega cilja. Ravno v našem času, ko večina ljudi vse pričakuje od znanosti in v planetarnih televizijskih oddajah demonstrirajo, kako človek

s tehniko lahko doseže vse, kar si je zadal, delajo mnogim veliko preglavic Vaše misli o znanosti in bistvu tehnike. Najprej, kaj hočete reči, ko pravite, da znanost ne misli?

Heidegger: Naj začnem s preglavicami: To se mi zdi čisto zdravo! Danes si v svetu glavo še premalo razbijajo, obstaja pa veliko brez-miselnosti, ki sovpada ravno s pozabo biti.

In stavek "Znanost ne misli", ki je vzbudil veliko pozornosti, ko sem ga izrekel v enem izmed freiburških predavanj, pomeni: znanost se ne giblje v dimenziji filozofije. Je pa, ne da bi se tega zavedala, odvisna od nje.

Na primer: fizika se ukvarja s prostorom, časom in gibanjem. A o tem, kaj je prostor, kaj je čas in kaj je gibanje, znanost kot znanost ne more odločati. Znanost torej ne misli; s svojimi metodami v tem smislu sploh ne more misliti.

139

S pomočjo fizikalnih metod na primer ne morem reči, kaj je fizika. O tem, kaj je fizika, lahko mislim le na način filozofskega vprašanja. Stavek "Znanost ne misli" ne pomeni očitka, marveč je le konstatacija o notranji strukturi znanosti: k njenemu bistvu spada, da je po eni plati odvisna od tega, kar misli filozofija, po drugi plati pa sama na to, kar naj se misli, ni pozorna in nanj pozablja.

Wisser: Drugič, na kaj mislite, ko pravite, da je današnjemu človeku bolj od atomske bombe nevarna po-stava tehnike, "postavje", kakor pravite temeljni potezi tehnike, ki dejanskost razpira na dostavljalski način, kot odstavek, drugače rečeno: napravlja vse in vsakogar odvisnega od pritiska na gumb?

Heidegger: Kar zadeva tehniko, je moja opredelitev bistva tehnike, ki je doslej še niso nikjer privzeli, ta - če naj konkretiziram -, da moderne naravoslovne znanosti temeljijo na razvoju bistva tehnike in ne narobe.

Najprej moram povedati, da nisem proti tehniki. Nikdar nisem govoril proti tehniki, tudi proti tako imenovanemu demoničnemu v tehniki ne. Pač pa sem poskušal: razumeti bistvo tehnike.

Z mislima o nevarnosti atomske bombe in še večji nevarnosti tehnike, ki ju citirate, mislim na to, kar se danes razvija kot biofizika, da bomo v doglednem času namreč sposobni narediti, se pravi zgolj v njegovem organskem bistvu skonstruirati takšnega človeka, kakršnega bomo rabili: spretnega ali nespretnega, pametnega ali - topega. Tako daleč smo prišli! Tehnične možnosti so že pripravljene in o njih so v Lindauu na nekem simpoziju že razpravljali nobelovci - pred leti sem to že navedel na predavanju v Messkirchu.

140 Torej: predvsem moram zavrniti zmoto, kakor da sem proti tehniki. V tehniki, namreč iz njenega bistva vidim to, da je nad človekom neka moč, ki ga izziva in nasproti kateri ni več svoboden - da se tu nekaj naznanja, namreč odnos biti do človeka - in da se bo ta odnos, ki se zakriva v bistvu tehnike, nekega dne morda zasvetil v svoji nezakritosti.

Če se bo to zgodilo ali ne, ne vem! Vendar pa vidim v bistvu tehnike prvi predstavi veliko globlje skrivnosti, ki ji pravim "dogodje" ("Ereignis") - iz tega lahko sklepate, da sploh ne more biti govora o odporu ali obsojanju tehnike. Pač pa gre za to, da bi razumeli bistvo tehnike in tehničnega sveta. Po mojem mnenju se to ne more zgoditi, dokler se filozofsko giblujemo znotraj odnosa med subjektom in objektom. To pomeni: S pomočjo marksizma ne moremo razumeti bistva tehnike.

Wisser: Vsi Vaši razmisleki temeljijo v vprašanju, ki je temeljno vprašanje Vaše filozofije, v "vprašanju biti". Zmerom znova ste opozarjali na to, da k dosedanjim tezam o biti ne želite dodati neke nove. Ravno zato, ker so bit določali na najrazličnejše načine, na primer kot lastnost, kot resnico, tudi kot Boga, vprašujete po razumljivem soglasju; in sicer ne v smislu nadsinteze, marveč vprašanja po smislu biti.

V kakšni smeri si je v Vašem mišljenju utiral pot odgovor na vprašanje, zakaj je bivajoče in ne raje nič?

Heidegger: Tu bi moral odgovoriti na dve vprašanji. Prvič: razjasnjevanje vprašanja biti. Zdi se mi, da je v Vaši zastavitvi vprašanja neka nejasnost. Naziv "vprašanje biti" je dvoznačen. Vprašanje biti pomeni vprašanje po bivajočem kot bivajočem. In s tem vprašanjem se določa, kaj je bivajoče. Odgovor na to vprašanje daje določilo biti.

141

Vprašanje biti pa lahko razumemo tudi v naslednjem smislu: Na čem temelji vsak odgovor na vprašanje po bivajočem, tj., v čem sploh temelji nezakritost biti? Povedano s primerom: Grki so bit opredeljevali kot prisotnost prisotnega. Iz prisotnosti se oglašja zdajšnjost, z zdajšnjostjo dejavnik časa, torej je opredelitev biti kot prisotnosti vezana na čas. Če pa tedaj poskušam opredeliti prisotnost s časom in se ozrem po zgodovini mišljenja, kaj je bilo rečeno o času, bom pri Aristotelu našel da je tu bistvo časa določeno z že določeno bitjo. Torej: tradicionalni pojem časa je neuporaben. In zaradi tega sem v Biti in času poskušal razviti nov pojem časa in časovnosti v smislu ekstatične odprtosti. Drugo vprašanje pa je vprašanje, ki ga je postavil že Leibniz, znova povzel Schelling, sam pa sem ga dobesedno ponovil na koncu svoje že navedene knjige Kaj je metafizika? (Was ist Metaphysik?).

Toda: To vprašanje ima pri meni povsem drug smisel. Običajna metafizična predstava o tem, kar vprašuje vprašanje, je naslednja: Zakaj je sploh bivajoče in ne predvsem nič? To pomeni: V čem je vzrok ali temelj (Grund: razlog), da je bivajoče in ne nič?

Jaz pa v nasprotju s tem vprašujem: Zakaj je sploh bivajoče in ne pred vsem nič? Zakaj ima prednost bivajoče, zakaj ni nič mišljen kot identičen z bitjo? To pomeni: Zakaj vlada in od kod prihaja pozaba biti? To je torej povsem drugo vprašanje, kot je metafizično, se pravi, vprašujem: "Kaj je metafizika?" Ne vprašujem z metafizičnim vprašanjem, marveč vprašujem po bistvu metafizike.

Kakor vidite, so vsa ta vprašanja neobičajno težka in za običajno razumevanje v temelju nedostopna. Za to si je treba dolgo "razbijati glavo", je potrebna dolga skušnja in dejanski spoprijem z izročilom. Ena največjih nevarnosti je danes ravno v tem, da mišljenje - namreč v smislu filozofskega mišljenja - ni v nikakršnem dejanskem razmerju več z izročilom.

142

Wisser: Pri Vas se očitno vse steka v razgradnjo subjektivitete, ne k temu, kar se danes piše z veliko, k antropološkemu in antropocentričnemu, ne k predstavi, da je človek z vedenjem, ki ga ima o sebi in v dejavnosti, ki jo izvaja, že zapopadel samega sebe. Namesto tega kažete človeku, naj bo pozoren na izkustvo tu-bit, v katerem se človek prepoznava kot biti odprto bitje in se mu bit daje kot ne-zakritost. Vse Vaše delo je posvečeno kazanju na nujnost takšne premene človeštva na podlagi izkustva tu-bit.

Ali že vidite kje znamenja, da se to, kar je nuja mišljenja, udejanja?

Heidegger: Kakšna bo usoda mišljenja, ne ve nihče. Leta 1964 sem imel v Parizu predavanje - ne da bi ga sam bral, bilo pa je izvedeno v francoskem prevodu - z naslovom Konec filozofije in naloga mišljenja (Das Ende der Philosophie und die Aufgabe des Denkens). Zarisa sem torej razliko med filozofijo, tj. metafiziko in mišljenjem, kakor ga razumem jaz. Mišljenje, ki sem ga v tem predavanju razložil od filozofije - kar se je zgodilo predvsem s tem, da sem poskušal razjasniti bistvo grške besede aletheia -, to mišljenje je v razmerju do metafizičnega glede na stvar samo veliko preprostejše od filozofije, toda prav zaradi svoje preprostosti v izvedbi veliko težje.

In terja: novo skrbnost glede jezika, nikakršno iznajdevanje novih terminov, kakor sem mislil nekda, marveč sestop k izvorni vsebnosti našega lastnega, toda nenehno v odmiranju nahajanega jezika.

Kak prihodnji mislec, ki bo verjetno postavljen pred nalogo, da to mišljenje, ki sem ga poskušal pripravljati, dejansko prevzame, se bo moral prepustiti besedam, ki jih je zapisal Heinrich von Kleist in se glasijo:

143

“Umikam se nekomu, ki ga še ni tu, in se, tisoč let pred njim, klanjam njegovemu duhu.”
